

VARGA MÁRIA

Ferdinandy György: Különös boldogság

Magyar Napló, 2019

kritika

VARGA MÁRIA (1960) Balassagyarmat

Honnan jövünk? Kik vagyunk? Merre megyünk? – ezekkel a jól ismert gauguini kérdésekkel kezdődik Ferdinandy György *Haza* című novellája. „Párizsban – folytatja – senki sem tesz fel magának ilyen kérdéseket. Gauguin, a festő is csak a Csendes-óceán közepén, egy apró szigeten. Ott is csak akkor, amikor egy kicsit már polinéznek érezte magát. Nem tartotta már vadembereknek a bennszülötteket.”

Kezdetben volt a Centrumban élő Fehér Férfi, aki megteremtette az ő világát azáltal, hogy megalakította saját értelmezési keretét, narratíváját, ami sokáig zavartalanul működött, és biztosította a Fehér Férfi uralmát. Idővel azonban a teremtmények lázadni kezdtek e látásmód és a számukra kedvezőtlen szerepek és helyzetek ellen. Szép lassan kialakították a saját narratívájukat a nők, a színes bőrűek, az egykori gyarmatlakók és minden vélt vagy valós elnyomatásban élő teremtmény. Mindenki a saját élményeinek és tapasztalatainak fényében értelmezi immár a dolgokat, saját történetre tart igényt, sok kicsi narratíva, kis történet él egymás mellett, s ezek folyamatosan át- meg átszövik és -értelmezik egymást.

Létrejött a posztmodern állapot.

Ferdinandy György írásai – ezúttal négy gyermeke köré szerveződve – mintha ebből a világállapotból nőnének ki, ezt modelleznék. A kötet gerincét a gyermekek történetei alkotják, a négy élő mellett megrendítően mesél a Névtelenről is, akit felesége az ő tudta nélkül abortált, és csak egy drámai emlék maradt meg belőle. A szerző az 1956-os forradalmat követően vándorolt ki Franciaországba (a Perifériáról a Centrumba), ott végezte el az egyetemet, ott házasodott, és ott kezdett publikálni francia nyelven. Onnan az egykori USA-gyarmatra, Puerto Rico szigetére költözött, ahol majdnem negyven évig egyetemi tanárként dolgozott. Az egykori gyarmatlakók unokáit tanította. A művelt Nyugat háromszor fosztotta ki a harmadik világot – állapítja meg. „Először, amikor elfoglalták, másodsor, amikor nagy hűhóval felszabadították gyarmataikat. Harmadszor, és ez az én szakterületem, amikor megírták az így tönkretett népek szerintük igaz történetét. Az én diákjaim rabszolgák unokái voltak, és a gazdi tankönyveiből próbálták kihámozni a múlt-

jukat. Azt, hogy ők is olyan emberek, mint a többiek. Ebben próbáltam én gyűttment kelet-európai segítségükre lenni egy apró trópusi szigeten.” Különleges felállás, mindenesetre, amikor egy Európa perifériájáról érkező idegen próbál történelmet és identitást tanítani az egykori amerikai gyarmat lakóinak. A *Haza* című novellában ezt írja: „A diákok nem ismerték a világot. Önmagukat se nagyon: a múltból, hagyományokból táplálkozó önismeret ritka portéka itt a szigeten. Hamar rájöttem, hogy ezt kellene a fejekbe vernem Julius Caesar és Caligula helyett. Csak hát a sziget története nem létezett. És öntudat – identitás – nélkül történelmet írni nem lehet. Hallgatóim tenyérnyi szülőföldjüket sem ismerték. Bámultak rám, mint borjú az újkapura, ha festőinek írtam le a tájat, és szépnek, okosnak az embereket. Úgy gondoltam, a szülőföld felfedezésétől csak egy lépés lesz az, amit mi odaát az óvilágban hazaszeretnek nevezünk.”

Ferdinandy – sokat utazó szerző lévén, aki két nyelven ír, és még több nyelven beszél – sokféle perspektívából látja a dolgokat, az embereket, eseményeket, amelyeket megörökít. Ez a látásmód szükségképpen relativizál, elbizonytalanít író és olvasót egyaránt. Nem derül ki igazából, hogy a mesze földeken, tengereken bolyongó Odüsszeusz megtalálja-e véglegesen az otthonát, s hogy a Sziget, ahol harminchét évig él, a hajótöröttek szigete-e – ahogyan többször nevezi –, vagy az otthon egyik lehetséges verziója. A címadó novella főhőse, Vincent (időnként Vince) néhány évig az apjával él a Szigeten.

„Tudod, mondtam ott a gyertyák fényében, neked igazából boldog ember az apád. Csak valahogy nehéz tetten érni ezt az én boldogságomat. Nem a munka teszi és nem a szerelem.

– Neked örültem – mondtam kis szünet után –, de nemsokára te is elmész.

Hallgattunk.

– Tudod, mikor vagyok boldog? – kérdeztem hirtelen. – Este, naplemente után. Hazafelé menet az autópályán. Vagy amikor elképzelem a soron következő utazásomat.

– Nem értelek – mondta a fiam.

Olyankor elhiszem, hogy minden a régi. Hogy

vár rám a házam és a hazám, egy asszony és egy gyerek. Miért ne hinném el? Körülöttem nem változott semmi. Sem a naplemente, sem az út, sem ezek a törpe trópusi hegyek.

– Apa – kiáltotta a fiam. – Ebből a múltból semmi sem maradt.

– Ezért nem megyek vissza egészen. Hogy megmaradjon a remény. Párizsnál visszafordulok.”

Nem lévén semmilyen értelemben vett hagyomány folytatója, minden írást a legelején kellett kezdenie. Számára a legelemibb tapasztalat az eltérő nézőpontok, kontextusok egymásmellettsége.

„Majdnem harminchét évig voltam pedagógus a trópusokon, megszoktam, hogy akikhez szólok, azoknak gőzük sincs arról, amiről beszélek, hogy más tudás és élményanyag van bennük. Ezért van az, hogy mindig – még ha röviden is – megpróbálom az elején kezdeni és kontextusba helyezni az új írásokat, hogy az olvasó lássa, mi munkál bennem.”

Prózájának fontos jellemzője, hogy nem kerek történeteket mond el jól jellemzett és meghatározott hősökkel, részletes leírásokkal, hanem párbeszéd-töredékekből, emlékfoszlányokból, időnként levélrészletekből rakja össze írásait. Nem ritkán egy-egy hevenyészett konklúziót is megfogalmaz, de ezt sem valamiféle kikristályosodott, örök bölcsességnek szánja, inkább az adott szituációból kinövő hétköznapi filozófiának, helyi értékű igazságnak.

A novellák szereplői sokszor a semmiből bukkannak elő, és a végén újra eltűnnek a semmiben. Ez történik a *Vincent*-ciklus *Szarvasok* című történetében is. Itt a fiú szemszögéből látjuk a történetet az apáról, aki időről időre megjelenik a fiánál egy meg nem nevezett városban, ahonnan furcsa kalandokra indulnak.

„Az idén mintha fáradtabb lenne a szokottnál. Az autót bejáratánál egy pillanatra megállt, nem tudta, merre menjen, de nem is gondolkozott rajta, csak állt, és nézte a kék feliratokat.

– Nos? – kérdezte kisvártatva. – Mi lesz? Fokföld? Dél-Amerika?”

Az apa végül úgy döntött, meglátogatják a magyarokat. A magyarok a Strasbourgban élő magyar barátokat jelentik, akik az apa szerint „remek fickók”.

– Tudod – mondta apa –, amikor megérkeztem ide, azt hittem, hogy ez a város lesz a hazám. Volt

idő, amikor mindenáron meg akartam szeretni ezeket az embereket.

– És most?

– Most? – kérdezte. – Láthatod. Nem ismerek mást, csak a honfitársaimat.”

Az egykori magyar cimborák közül végül csak Stephannel, a hajléktalannal töltenek el hosszabb időt, aki csalódott, bizalmatlan és szkeptikus.

„– Látom, van egy autód, és van egy fiad. De valahol mégis cikis az egész. Mit kerestek ti itt?

Apa nem felelt.

– Te – folytatta. – Gondolkoztál már rajta? Miért maradtunk mi kívül a tojáson? Hol rontottuk el a dolgokat?

– Ismered a kilenc csodaszarvast? – kérdezte apa. – »A mi szarvunk ajtón be nem férhet, csak befér az völgyekbe. [...] A mi szájunk többé nem iszik pohárból csak hűvös forrásból.«

– Egyszóval – mondta Stephan –, felszarvazott minket ez a vadnyugat.”

A csodaszarvasok legendája egy fura csavarral felszarvazássá degradálódik, a hűvös forrás helyett pedig borivást javasol Stephan, aki végül elviteti magát valahová a városon kívülre, ahol a szemerkélő esőben kiszállnak a kocsiból.

„– Vizontlátásra – mondtam –, a vizontlátásra, Stephan.

– Mi van? – kérdezte. A vadállatok gögje villant meg az arcán. Nem látjuk mi egymást soha többé.”

A Fiú elgondolkodik ezen a különös kiránduláson. S egyebek mellett az a kérdés fogalmazódik meg benne, vajon a csorda magára hagyja-e a beteg állatokat.

A bevezetőben a posztmodern állapothoz kapcsolom Ferdinandy György alkotásait. Nem arról van szó azonban, hogy a szerző posztmodern, referencialitást nélkülöző „szövegeket” ír, hogy azt sugallná, nem létezik szilárd identitás, minden egyéni döntés kérdése, vagy hogy az igazság közmegegyezés dolga. Különös vonása ennek az írásművészetnek, hogy a kaotikus világokban és életekben folyamatosan keresi az értelmet, a rendet, az otthont, az identitást. „Tudok én küzdeni remény nélkül is” – mondta egykor Deák Ferenc. Ferdinandy György viszont remény nélkül is tud keresni. Ilyen magyarosan reményteli módon.

